

Kolozsvári Csaba

Eszterházy Károly Főiskola, Eger
kolozsvaricsaba@ektf.hu

Becsei Lilla

NCSSZI, Eger
becsei.lilla@gmail.com

A VILÁGHÁLÓ HASZNÁLÓI – EGY ÁTFOGÓ KUTATÁS BEMUTATÁSA

Bevezetés

Jelen tanulmányunk egy kutatás eredményeit bemutató szimpózium első részeként hangzott el. Arra vállalkoztunk, hogy a következő előadások részletesebb elemzése előtt ismertetjük a kutatás problémafelvetését, céljait, illetve bemutatjuk a kutatás során használt mérőeszközt és a vizsgálati mintát.

A kutatást, melynek címe – Az internet alapú szociális hálózatok, információkeresési és böngészési szokások – a TÁMOP-4.2.2.C-11/1/KONV-2012-0008 projekt finanszírozta, 2012-2014 között valósult meg Egerben, az Eszterházy Károly Főiskolán. Célja a digitális egyenlőtlenségek és a társadalmi egyenlőtlenségek különböző összefüggéseinek vizsgálata, három kérdéskör mentén. A kutatás konstruálásakor, és később az elemzésben kiemelt jelentőséggel bír Pierre Bourdieu elmélete a tőkekonverzióról.

Problémafelvetés

A társadalmi egyenlőtlenségek problémája, a szociálpolitikai beavatkozásoknak és egyéb tényezőknek (mint például az internetnek) az egyenlőtlenségekre gyakorolt hatásainak vizsgálata a társadalomtudományi érdeklődés kiemelt területe.

Pierre Bourdieu (1978) tőkekonverzióról alkotott elmélete keretként szolgál társadalomtudományi kutatásoknál és szociálpolitikai beavatkozásoknál egyaránt. A kulturális tőkét, mint a társadalmi mobilitást befolyásoló tényezőt alapvetőnek tekintjük.

Ily módon az információhoz való hozzájutás, az infokommunikációs eszközök használata révén összefüggésbe hozható az egyenlőtlenségeket befolyásoló tényezőkkel is (Csepeli – Prazsák, 2010).

Kutatásunkban a digitális egyenlőtlenségek és a társadalmi egyenlőtlenségek viszonyát helyeztük középpontba.

Az internethasználatot vizsgáló, társadalomtudományi megközelítésű kutatásokat Di Maggio (2001) öt csoportba sorolja:

1. Internet és egyenlőtlenség: lehetőség vagy újratermelés? – az internet és a társadalmi egyenlőtlenségek összefüggéseit keresik;
2. Izoláció vagy növekvő kapcsolati tőke? – az internet és az emberi kapcsolatok jellegének változása áll az érdeklődés homlokterében;

3. A demokratikus nyilvánosság új terepe vagy információ-koncentráció? – az internet és a politikai rendszerek kapcsolatának kérdéseit kutatja;
4. Hatékonyság vagy ellenőrzés? – az internetnek a gazdasági szervezetekre és a közsférára gyakorolt hatásait veszik szemügyre;
5. Egyéni kibontakozás vagy újabb tömegmédia? – az internetnek a kultúrára és a kulturális javakra gyakorolt befolyásának kérdését vizsgálják.

E szerint a csoportosítás szerint kutatásunk kapcsolódik egyrészt az egyenlőtlenségek újratermelődéséhez, másrészt a kapcsolati tőke egyéb tőkeformákba való konverzióját vizsgáló kutatásokhoz.

További kérdés kutatásunkban, hogy az internethez való viszony, attitűd hogyan nyilvánul meg az IKT használati szokásokban.

Kutatásunkban célként jelöltük meg, hogy:

- a különböző társadalmi csoportok IKT használati sajátosságait megismerve létrehozunk egy mérőeszközt (hasznos használati index);
- a mérőeszköz segítségével az internethasználat és a társadalmi egyenlőtlenségek összefüggéseit elemezzük;
- közösségi oldalak használati sajátosságait hasonlítjuk össze különböző társadalmi csoportoknál, és ezen sajátosságok tőkekonverzióban játszott szerepére világítunk rá;
- az IKT eszközökhöz kapcsolódó attitűd használati szokásokban, jártasságokban való megnyilvánulását, ezeknek társadalmi csoportokhoz való kapcsolódását tárjuk fel.

Mérőeszközként offline kérdőíveket szerkesztettünk azért, hogy azon társadalmi csoportok tagjai is elérhetővé váljanak, akik nem használják az internetet. A társadalmi egyenlőtlenségek kérdését vizsgálva, fontosnak tartottuk, hogy mintánkba az idősektől, alacsony iskolai végzettséggel rendelkezőktől stb. is adatokhoz jussunk.

Kutatásunkban három kérdőívet használtunk, melyek szocio-demográfiai blokkja azonos. Ennek segítségével feldolgozhatóvá és összehasonlíthatóvá válnak a különböző kérdéscsoportok eredményei.

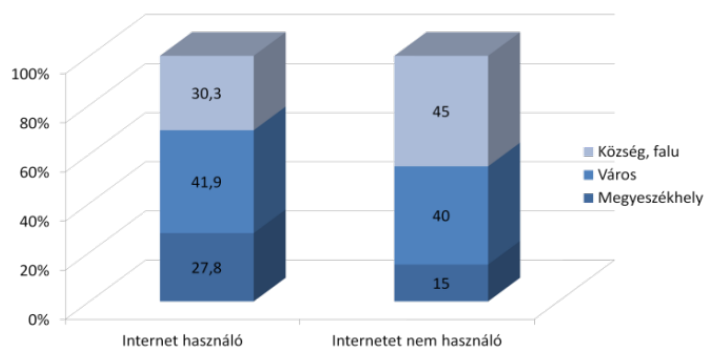
A lekérdezést 2013-ban végeztük, mely során kérdezőbiztosok segítségével 500 válaszadót értünk el. Kérdőívünket a próbalekérdezés eredményei alapján pontosítottuk, a kitöltők számára nehezen értelmezhető kérdéseket átfogalmaztuk, módosítottuk.

A végleges kérdőívek 33 kérdéskört és 226 változót tartalmaztak.

A kérdéseket likert skálán, relatív és naptári gyakoriságokkal, illetve rangsorolás segítségével mértük. Mintánk a KSH 2013-as adatai alapján életkorra és nemre reprezentatív.

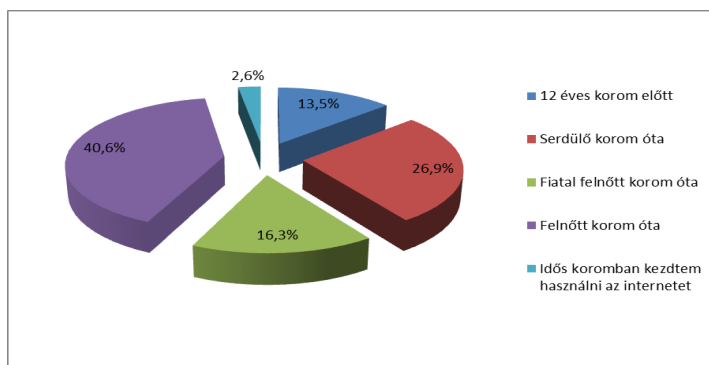
A beérkezett kérdőíveket digitalizáltuk, majd kódoltuk és az SPSS statisztikai elemző program segítségével különböző elemzésekben feldolgoztuk.

Mintánkban összesen 500 főt, ebből 289 nőt és 202 férfit kérdeztünk meg IKT használati szokásaikról. A kérdőívet kitöltő internetet használók 58 százaléka nő és 42 százaléka férfi (N=491) $\text{sig} < 0,05$.

1. ábra: Településtípus és internethasználat közötti összefüggés ($N=493$) $\text{sig}<0,05$

Internetet használó válaszadóink 27,8 százaléka megyeszékhelyen él, városban közel 42 százaléka, míg 30,3 százaléka községekben vagy falvakban lakik. Internetet nem használók esetében ezek az arányok kissé eltolódnak, többen laknak a településhierarchia alján lévő településkategóriákban és kevesebben megyeszékhelyeken.

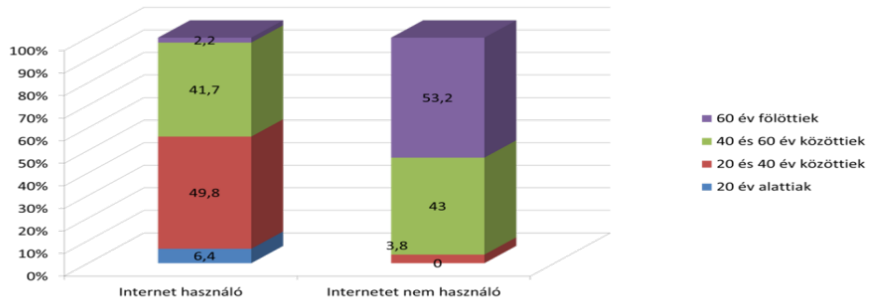

2. ábra: Válaszadók életkor szerinti százalékos megoszlása és internet-használat ($N=112$) $\text{sig}<0,05$

Fontos kérdés, hogy a felhasználók, mely életszakaszukban kezdték használni az internetet. Meghatározó, milyen technológiai milliőben és milyen szinten nyílt lehetőségünk elsajátítani a világháló használatát.

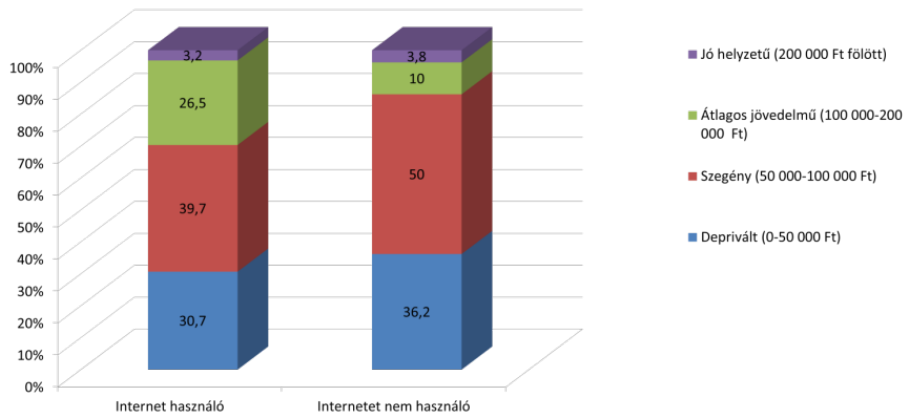
Az y vagy z generáció tagjai beleszületnek abba a világba, ahol természetes, ha keresnek valamit, szórakozni, beszélgetni, tanulni szeretnének, használják az internetet, a korábbi generációk ettől teljesen eltérő szocializációs úton sajátítják el a világháló használatát. A mintánkba került válaszadók 40,6 százaléka – vagyis 169 fő – felnőttként kezdte használni az internetet, melyet arányaiban a serdülők követnek (26,9 százalék, $N=112$). Fiatal felnőttként találkozott az internettel 68 fő, a megkérdezettek 16,3 százaléka és gyerekként 56 fő, a válaszadók majdnem 15 százaléka használta a

világhálót. Alulreprezentáltak azok, akik időskorukban mélyültek el az internet nyújtotta lehetőségekben, a minta mindössze 2,6 százalékára, 11 főre jellemző ez.

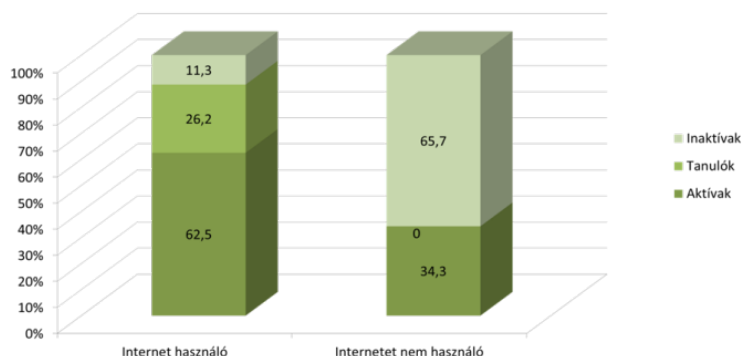
3. ábra: Életkor és internet használat kapcsolata ($N=487$) $sig < 0,05$

Az ábráról láthatjuk, hogy az internetet nem használók között milyen jelentős számban képviseltették magukat a 60 év feletti, valamint a 40 és 60 év közöttiek. Továbbá leolvasható az oszlopdiagramról, hogy a 40 év alattiak milyen aktív használói az internetnek.

4. ábra: Jövedelmi kategóriák és internet használat közötti összefüggés ($N=491$) $sig < 0,05$

Jövedelmi kategóriákkal összevetve az internet használati szokásokat leírhatjuk, hogy a mintában nagy arányban vannak jelen a deprivált, illetve szegény kategóriába tartozók. A nem használók esetében eltolódik az arány a szegényebb rétegek felé, míg az átlagos, és jó helyzetűek száma csökken.

5. ábra: Gazdasági aktivitás és internethasználat közötti összefüggés
($N=430$) $\text{sig} < 0,05$

A lekérdezés során kilenc attribútummal fedtük le a gazdasági aktivitás kérdését, melyeket a következő módon csoportosítottunk. Aktívak közé kerültek az alkalmazottak, vállalkozók, tanulók kategóriába a tanuló/hallgató válaszadók, míg inaktívakhoz soroltuk a gyesen, gyeden lévőket, munkanélkülieket, nyugdíjasokat, alkalmi munkásokat és eltartottakat. Az 5. ábrán látható, hogy a gazdaságilag aktív csoportok alkotják az internet használók közel 90 százalékát.

A bemutatott adatok alapján további statisztikai eljárások és egyéb változók bevonásával a kutatási céloknak megfelelően differenciáljuk az adatok feldolgozását és bemutatását.

Felhasznált irodalom

- Bourdieu, P. (1978) A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése; Gondolat, Bp.
- Csepeli Gy. – Prazsák G. (2010) Internet és társadalmi egyenlőtlenség Magyarországon. In: *Tudományos közlemények. E-világi trendek*. Szerk. G. Márkus György. Bp. Általános Vállalkozási Főiskola
- DiMaggio, P. – Hargittai E. (2001): From the 'Digital Divide' to 'Digital Inequality': Studying Internet Use as Penetration Increases, Princeton University Press